

Joan Garriga i Andreu

A L'ENTORN D'UNES DARRERES APORTACIONS SOBRE EL BOMBARDEIG DE GRANOLLERS

44

Fotografia aèria de Granollers que mostra els impactes de les primeres bombes llançades pels avions italians. (Fotografia de l'Ufficio Storico della Aeronautica Militare Italiana, cedida per Josep Coll)

En el número 319 de la Revista «Historia y Vida», del mes d'octubre de 1994, va aparèixer un article signat per J.L. Infiesta i Josep Coll que portava per títol «Una aportación al estudio del bombardeo de Granollers del 31 de mayo de 1938».

Al llarg d'alguns mesos —i la feina no s'ha acabat encara— vaig poder compartir amb el Sr. Coll una sèrie d'inquietuds en relació al bombardeig de Granollers de 1938, i m'ha semblat molt oportú que el resultat de les investigacions fetes entre ell i el Sr. Infiesta hagin sortit a la llum.

L'eix de la seva recerca ha pogut excel·lir per la possibilitat de l'accés a unes fonts documentals italianes que proven la participació i la responsabilitat d'una esquadrilla italiana que s'enlairà de Son Sant Joan el 31 de maig i bombardejà Granollers. L'esmentada afirmació —documentalment provada i que m'ha estat ensenyada— posa en clar que no hi hagué intervenció de l'aviació alemanya en un bombardeig que de manera oficial fou adjudicat a uns trimotors Junkers. Un altre tema per aclarir amb major precisió, tot i que en aquest cas els autors del treball afirmen que no hi ha dubte, és el dels bombar-

dejos que sofrí Granollers a la fi de gener de 1939, dels quals responsabilitzen la Legió Condor, i per tant els alemanys.

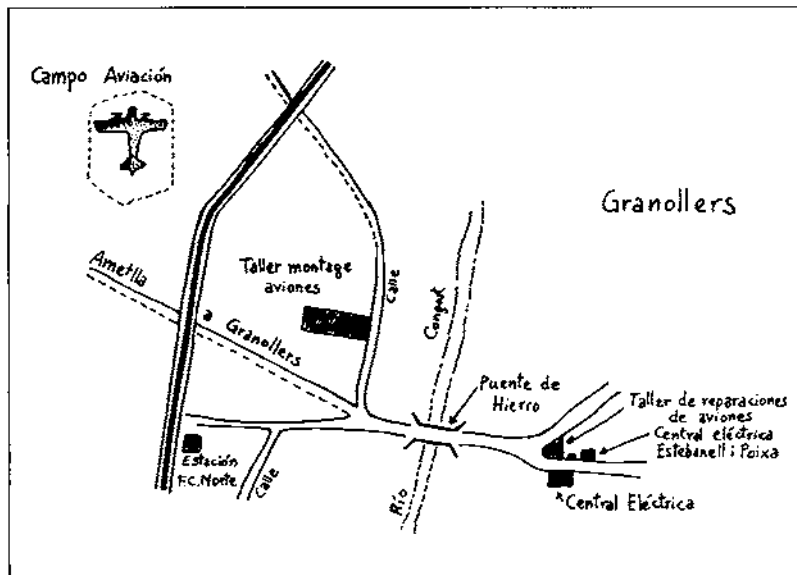
La precisió en les aportacions del perquè i com es produí el bombardeig de maig són molt interessants: a diferència de la versió oficial del moment, es constata que els avions eren italians, com s'ha indicat, i del tipus Savoia S-79. L'esquadrilla pertanyia al «*Stormo de Bombardeig Veloà*», conegut amb el nom de *Falchi delle Baleari*. Va dirigir l'operació el comandant Gennaro Lamanna. L'objectiu a assolir: un document original diu *Bomardamento Centrale Elettrica di Granollers* (sic); equipament elèctric de l'Estebanell i Pahissa, situat en part al carrer del Rec i en part, actualment, entre els carrers del Rec, Jaume Balmes i Roger de Flor. La justificació de l'atac a la central elèctrica vindria donada pel fet que transformava i subministrava energia a la línia del ferrocarril de Barcelona a Puigcerdà.

De l'estudi dels autors ressenyats i del material que han trobat, en part no publicat però que m'han fet a mans, podem treure'n altres aspectes valuosos que fan referència al bombardeig. Per exemple, que en el

Boletín de Información núm.515 de gener de 1939, i pertanyent a l'exèrcit «nacional», es dona constància de «un taller de montaje a 200 m al NW del puente sobre el rio Congost, a la salida de Granollers para Caldas de Montbuy». En el mateix document es donen unes coordenades de posició geogràfica. En un altre document —del qual no em consta data— i que porta per referència «Defensas y recursos de la costa roja», també fa referència a aquest taller precisant que era un «importante depósito de toda clase de material. Taller de montaje de aviones...». Aquesta documentació cal complementar-la amb un altre document, l'original del qual consta al *Archivo General e Histórico del Aire*, Carpeta 2206, que fa un parell d'anys, aproximadament, em va lliurar l'historiador mataroní Josep Xaubet, i que vaig passar a Infiesta i Coll. En aquest document hom pot observar un croquis de la Central Elèctrica, del pont del riu, de l'estació del Nord, del taller de muntatge d'avions i d'un altre taller de reparacions d'avions situat al xamfrà del carrer del Rec i del carrer, actualment, de Torras i Bages. Tot plegat ajuda a conclure que el bombardeig no fou pas a l'atzar, per les raons assenyalades i d'altres que caldrà escatir en un treball molt més extens.

En l'apartat de les bombes, els autors indiquen que la documentació de l'esquadrilla precisa que a Granollers (també Barcelona era un objectiu aquell dia) en foren llançades 40 de 100 Kg, 10 de 20 Kg i unes altres 10 de 15 Kg. No n'hi havia, per tant, d'incendiàries com oficialment es digué. No cal amagar, però, la perillositat d'aquestes bombes de 20 i de 15 Kg. Josep Coll, expert en aeronàutica, m'explicà els danys que podien fer —i de fet van fer a Granollers— aquestes bombes de fragmentació i de metralla a vol rasant.

Algunes notes més voldria assenyalar: observo en el *Diario Storico dell 8. Stormo*, document que Infiesta i Coll han treballat per precisar algunes de les dades que s'han indicat, que els italians anotaren que la reacció antiaèria granollerina fou lleu: en realitat no existí, ja que la sirena no avisà de l'atac tan imprevist. I una altra: *ambedue i tiri (Barcelona i Granollers) sono risultati errati in direzione*. Gravíssim. El cost a Granollers va ser altíssim a causa de tan gran imperícia i del qualificatiu equivalent al d'assassinat de tants i tants granollerins tot i ser en època de guerra. Aprofito per indicar que en el treball d'Infiesta i de Coll, es tornen a donar algunes xifres de ferits i de morts. En el cas dels morts, un total que, tal com ja vàrem provar amb Jordi Planas, no ens sembla fefaent després d'estudis que creiem que vàrem fer de manera prou exhaustiva. No invalida, però, en absolut, les aportacions i observacions dels autors, amb els quals tenim encara per resoldre altres aspectes: saber per on entraren els avions —possiblement per la direcció sud-est, per damunt de l'estació de

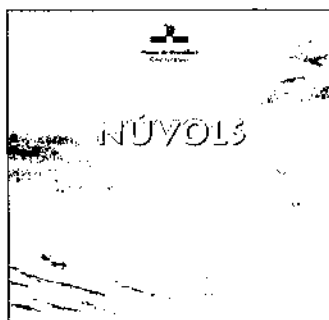
Croquis amb la central elèctrica, el pont, l'estació del Nord, el camp d'aviació i els tallers de muntatge i reparació d'avions. (font: *Archivo General e Histórico del Aire*, carpeta 2206)

Bombardeig del 31 de maig de 1938. Un altre moment de l'impacte de les bombes. (fotografia de l'Ufficio Storico della Aeronautica Militare Italiana, cedida per Josep Coll)

França—; lliurament de les fotografies fetes des dels avions italians mentre les bombes esclataven a dins de Granollers, documents que poguérem tenir a la vista i estudiar amb Lluís Tintó. I sobretot, acabar d'esbrinar definitivament —si hom pot encara— el perquè de tanta negligència per part dels aviadors italians (ells reconeixen que no van encertar l'objectiu), i el perquè de tanta destrucció —morts, ferits, gran quantitat d'immobles destruïts— en l'atac que colpejà Granollers, un dimarts, 31 de maig de 1938, que començà tranquil, però que es tenyí ràpidament de sang i que hauria de servir una i cent vegades de reflexió sobre la brutalitat humana.

RESSENYES

NÚVOLS (Exposició)

Museu de Granollers-Ciències Naturals

Museu de Granollers-CCNN, del 23 de setembre a l'11 de desembre de 1994

Museu de Gavà, del 16 de març al 30 d'abril de 1995

Museu les Malasses, Montcada i Reixac, del 16 de maig al 16 de juny de 1995

NÚVOLS (Catàleg)

Miquel Meseguer (Text)

Siqui Sánchez (Fotografia)

Museu de Granollers, Granollers 1994. 38 pàg.

Resulta que els núvols són ben diferents del que pensàvem: uns vapors aquosos suspesos a l'atmosfera, de formes i colors sempre mutables. Aquesta mutabilitat i la seva inaprehensibilitat (podem caminar a través dels núvols) ens ha fet reflexionar sobre la naturalesa dels nostres esperits; la seva capacitat de barrar el pas a la llum del Sol, de portar el llamp i la pluja, ens ha empès a intentar comprendre el món. Des de sempre, els núvols ens han servit per representar allò que no es veu, donaven corporeïtat a l'aire invisible, aportaven la tercera dimensió a la pintura molt abans de la utilització de la perspectiva euclidiana. Velàquez i Magritte ho sabien molt bé.

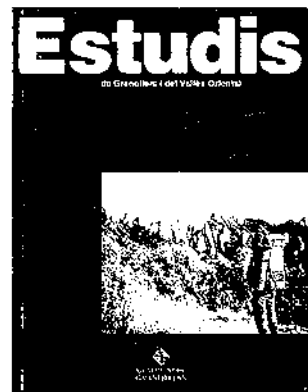
Resulta que la seva realitat va més enllà d'allò que sempre s'ha intuït: per començar, no són de vapor d'aigua, sinó que estan fets de milions de gotetes d'aigua que són centenars de vegades més petites que les de pluja i, fins i tot, de petits cristalls de gel. Resulta que efectivament ens permeten veure allò que és invisible, però que no es tracta de l'infinit inaprehensible sinó de la circulació de masses d'aire diferenciades, empeses per l'energia solar i modulades pel relleu i el fet que el nostre planeta dona voltes sobre si mateix. Resulta que tot això fa que els núvols es mantinguin en equilibri metastable i siguin la conseqüència de processos que tot just comencem a esbrinar. Encara més, es poden classificar, no sols en funció de la seva composició i dels processos dinàmics que els han creat, sinó

també en funció de la seva forma.

Una exposició que, a més d'introduir-nos en aquesta nova percepció dels núvols, ens mostra "una part minúscula de les formes més comunes dels núvols" tal i com es llegeix a la presentació del catàleg d'aquesta exposició. Per cert, un catàleg i un pòster curiosament editats pels realitzadors d'aquesta suggestiva exposició, el Museu de Granollers, i que transcendeix la seva funció de catàleg ja que es tracta d'una bona obra de referència sobre classificació de núvols. Feia més de vint anys que no se n'havia publicat cap altra en català. Els textos que acompanyen les fotografies de l'exposició estan impresos sobre metacrilat, una transparència que ens fa pensar en la pròpia inaprehensibilitat dels núvols. Les fotografies tenen totes data i lloc, les rodalies de la serralada del Montseny: una altra referència a la seva mutabilitat i a la seva constància. I és que la percepció científica de la natura mai no ha estat renyida amb la poesia.

Josep Lascorain

Conservador de Patrimoni Natural del Museu de Gavà

ELS ORÍGENS DE L'EXCURSIONISME A GRANOLLERS (1877-1936)

Francesc Roma i Casanovas

Estudis de Granollers i del Vallès Oriental núm.5, Ajuntament de Granollers - Agrupació Excursionista de Granollers, 1994, 144 pàg.

La publicació del número 5 de la col·lecció *Estudis* és motiu de satisfacció per una doble raó. En primer lloc, perquè suposa la represa de la col·lecció després de tres